

Γιώργος Σταμάτης

*Η σκληρή δραχμή, η υποτίμησή της,
το ευρώ, η ΟΝΕ και η αλήθεια για όλα αυτά*

Εκ των υστέρων, δηλαδή μετά την τελευταία υποτίμηση, όλοι γνώριζαν ότι η δραχμή ήταν, συνεπεία της πολιτικής της σκληρής δραχμής, δηλαδή της πολιτικής των υψηλών επιτοκίων, υπερτιμημένη και θα έπρεπε να είχε προ πολλού ήδη υποτιμηθεί.

Ήδη το 1995 εκτιμούσαμε ότι η δραχμή ήταν υπερτιμημένη και ότι προσεχώς θα υποτιμηθεί κατά το πολύ 15% και γι' αυτό το 1995/96 εκπονήσαμε (αυτονοήτως ούτε από την ΓΓΕΤ ούτε από την ΕΕ, αλλά από εμάς τους ίδιους χρηματοδοτημένη) μελέτη για τις επιπτώσεις μιας υποτίμησης της δραχμής κατά ποσοστό 15%, 14% κ.ο.κ. μέχρι και 5% στο κόστος και κατά συνέπεια στις τιμές των εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων, βασιζόμενοι στους Πίνακες Εισροών-Εξροών της ελληνικής οικονομίας¹.

Η μέσω υψηλών επιτοκίων ασκηθείσα πολιτική της σκληρής δραχμής αποσκοπούσε αποκλειστικά και μόνο στην πάση θυσία μείωση του πληθωρισμού, όπως επέβαλε η συνθήκη του Μάαστριχτ. Ίσως ορισμένοι, στα πλαίσια της επικρατούσας εθνικιστικής έξαρσης, τη θεωρούσαν και αναγκαία για μια επιτυχή οικονομική διεύδυση στα Βαλκάνια. Το τίμημα αυτής της πολιτικής ήταν υψηλά επιτόκια και, κατά συνέπεια, μειω-

μένες επενδύσεις, μειωμένη αύξηση της απασχόλησης και συνεπώς αύξηση της ανεργίας, αύξηση των κρατικών δαπανών για την πληρωμή των τόκων του δημόσιου χρέους και αντίστοιχη μείωση των υπόλοιπων δημόσιων δαπανών, μείωση των εξαγωγών, αύξηση των εισαγωγών, αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου και συνεπώς και του εξωτερικού χρέους και, τέλος, αντί της δήθεν επιδιωκόμενης αναδιάρθρωσης της εγχώριας παραγωγής μέσω της λελογισμένης έκθεσής της στο διεθνή ανταγωνισμό, μια σχετική αποδιάρθρωση του εγχώριου δυναμικού παραγωγής.

Γιατί όμως υποτιμήθηκε η τόσο σκληρή δραχμή; Η σε κάθε στιγμή ισχύουσα συναλλαγματική ισοτιμία του ημεδαπού νομίσματος προσδιορίζεται από την προσφορά και τη ζήτηση αυτού του νομίσματος στη διεθνή αγορά συναλλάγματος². Ένα μέρος αυτής της προσφοράς και αυτής της ζήτησης καθορίζεται από τις εισαγωγές και τις εξαγωγές της Ημεδαπής. Οι εισαγωγές συνιστούν προσφορά και οι εξαγωγές εν μέρει ζήτηση δραχμών στη διεθνή αγορά συναλλάγματος. Και επειδή οι ελληνικές εισαγωγές είναι συνεχώς μεγαλύτερες από τις ελληνικές εξαγωγές, έχουμε, όσον αφορά αυτό και μόνο το μέρος της προσφοράς και ζήτησης δραχμών, μια συνεχή υπερβάλλουσα προ-

σφοδρά δραχμών και συνεπώς μια συνεχή πίεση για διολίσθηση ή/και υποτίμηση της δραχμής. Αυτή η τελευταία μπορεί να αποφευχθεί μόνο με μια πολιτική υψηλών —σε σχέση με τα ισχύοντα στην Αλλοδαπή— επιτοκίων, η οποία αυξάνει αντιστοίχως τη ζήτηση για δραχμές και μειώνει την προσφορά για δραχμές, επειδή λόγω αυτής ακριβώς της διαφοράς των επιτοκίων πολλοί τοποθετούν τα χρηματικά τους κεφάλαια σε χαρτιά της Ημεδαπής λόγω του ότι, για τη δεδομένη ισοτιμία και για το δεδομένο επιτόκιο, αυτή η τοποθέτηση είναι πιο κερδοφόρα από μια τοποθέτηση στην Αλλοδαπή.

Αυτό όμως ισχύει μόνον όσο θεωρούν ότι το ημεδαπό νόμισμα δεν είναι υπερτιμημένο και δεν επίκειται προσεχώς η υποτίμησή του. Αν εκτιμήσουν ότι πρόκειται σύντομα να υποτιμηθεί, τότε, για να αποφύγουν τις αντίστοιχες ζημίες που θα υποστούν όταν πουλήσουν τα ελληνικά χαρτιά τους πριν τη λήξη τους ή όταν εξαργυρώσουν τα ελληνικά χαρτιά τους όταν αυτά λήξουν, τότε θα αρχίσουν να τα πουλούν, να προσφέρουν δηλαδή δραχμές και να ζητούν συνάλλαγμα, οπότε αυξάνεται η προσφορά σε δραχμές και μειώνεται η ζήτηση για δραχμές και έτσι αυξάνεται η πίεση για υποτίμηση της δραχμής. Αν τότε η ελληνική κυβέρνηση δεν θέλει να υποτιμήσει τη δραχμή, θα πρέπει να αυξήσει ακόμη περισσότερο τα επιτόκια. Η διαδικασία αυτή έχει όμως κάποτε ένα τέλος. Διότι από ένα σημείο και μετά καμιά αύξηση του επιτοκίου δεν πείθει τους κατόχους ελληνικών χαρτιών ότι η δραχμή δεν θα υποτιμηθεί³.

Τότε η υποτίμηση είναι απλώς και μόνο ζήτημα χρόνου. Έτσι συνέβη και κατά την πρόσφατη υποτίμηση της δραχμής κατά 14%. Ωστόσο, κατά κανόνα η κυβέρνηση έχει —αν το πράγμα δεν έχει ακόμη φτάσει

στα άκρα, οπότε και της υπαγορεύει η αγορά πότε και πόσο πρέπει να υποτιμήσει— τη δυνατότητα να επιλέξει τόσο το ποσοστό όσο και το χρονικό σημείο της υποτίμησης. Αυτό το τελευταίο συνέβη και στη δεδομένη περίπτωση. Ωστόσο —πράγμα που δεν γνώριζαν όσοι εκ των υστέρων, δηλαδή εκ του ασφαλούς, γνώριζαν ότι η δραχμή ως υπερτιμημένη θα υποτιμάτο— ήταν βέβαιο ότι η δραχμή θα υποτιμάτο πριν το Μάιο του 1998. Η βεβαιότητα αυτής της πρόβλεψης συναγόταν απλούστατα από τα εξής: α) ότι η ελληνική κυβέρνηση (παρά τις όποιες κατά καιρούς παραπλανητικές και ως εκ τούτου φαινομενικά αντικρουόμενες δηλώσεις της) ήθελε να προσχωρήσει στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών 2, β) ότι είχε —για ευνόητους λόγους— τη δυνατότητα να αιτηθεί την προσχώρησή της σε εύλογη χρονική στιγμή πριν την 2α Μαΐου 1998 και γ) ότι οι ευρωπαίοι εταίροι δεν θα δέχονταν επ' ουδενί μια υπερτιμημένη δραχμή στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών 2 και στη συνέχεια στο ευρώ. Γιατί δεν θα την εδέχοντο θα το εξηγήσουμε παρακάτω.

Η κυβέρνηση επέλεξε το χρονικό σημείο για να κάνει την αναπόφευκτη πλέον υποτίμηση της δραχμής, έτσι ώστε να μπορεί να συνδυάσει την υποτίμηση —δηλαδή ό,τι αυτή η ίδια, όσο ακολουθούσε την πολιτική της σκληρής δραχμής, μόνον ως εθνικό ντεφάιτισμό και εθνικό όνειδος θα χαρακτήριζε αν της είχε προταθεί από Έλληνες και δεν της είχε επιβληθεί εκ των πραγμάτων από τη διεθνή αγορά συναλλάγματος ή για τους λόγους που θα αναπτύξουμε παρακάτω και από την Ευρωπαϊκή Ένωση— με την «επιτυχία» της ένταξης της χώρας στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών 2. Αποκρύπτοντας βεβαίως ότι προκατέλαβε μια υποτίμηση α) που έτσι κι αλλιώς θα

επέβαλε η αγορά και β) που, καίτοι δεν της την είχε ακόμη επιβάλλει η αγορά, της την επέβαλε η Ε.Ε. για να δεχτεί τη δραχμή στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών 2.

Η «επιτυχία» έγκειται, σύμφωνα με την κυβέρνηση, στο ότι η ένταξη της δραχμής στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών 2 θα «θωρακίσει» τη δραχμή κατά των «επιθέσεων των κερδοσκόπων». Η αλήθεια είναι ότι αυτός ο ισχυρισμός είναι ανυπόστατος. Διότι ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών 2 προβλέπει διακυμάνσεις $\pm 15\%$, με το νόημα ότι όποιο νόμισμα υπερβεί αυτά τα όρια βγαίνει από το Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών 2. Συγχρόνως όμως, δεν προβλέπει μέτρα στήριξης των ισοτιμιών (stand-by-πιστώσεις κ.τ.λ.).

Και τώρα —τόρα μετά την υποτίμηση της δραχμής τι θα γίνει; Τώρα η κυβέρνηση θα χρησιμοποιήσει την υποτίμηση και τη συνακόλουθη αύξηση των εισαγόμενων και την κατά συνέπεια μεγάλη δήθεν αύξηση των τιμών των εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων ως πρόσχημα α) για μια ακόμη πιο σκληρή πολιτική λιτότητας κατά των μισθωτών εργαζομένων και συνταξιούχων και υπέρ των επιχειρηματιών, β) για την επιτάχυνση και ριζοσπαστικοποίηση του ξεπουλήματος των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, γ) για την κεφαλαιοποίηση και ιδιωτικοποίηση των Κοινωνικών Ασφαλίσεων, δ) για την απορρύθμιση της αγοράς εργασίας και ε) για την αύξηση των φόρων εις βάρος των μισθωτών και συνταξιούχων και τη μείωση των δραχμών, ιδίως των δημοσίων κοινωνικών δαπανών.

Πόσο όμως θα αυξηθούν οι τιμές συνεπεία της υποτίμησης της δραχμής κατά 14%;

Στην προαναφερθείσα μελέτη μας για τις επιπτώσεις μιας υποτίμησης της δραχ-

μής στο κόστος και στις τιμές των εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων υπολογίσαμε ότι η κατά 14% υποτίμηση της δραχμής θα οδηγήσει τον πρώτο χρόνο σε μια αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών κατά 1,16%, το δεύτερο χρόνο σε μια αύξηση κατά 0,73%, τον τρίτο χρόνο σε μια αύξηση κατά 0,33% κ.ο.κ. Κατ' αυτό δε τον υπολογισμό της αύξησης του γενικού επιπέδου των τιμών, έχουμε προϋποθέσει ότι οι επιχειρηματίες θα μετακυλίσουν εξ ολοκλήρου την κατά 14% αύξηση των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων στο κόστος και στις τιμές των προϊόντων που παράγουν αυτοί οι ίδιοι χρησιμοποιώντας ως εισροές τα ανατιμημένα κατά 14% εισαγόμενα προϊόντα. Πράγμα που σημαίνει ότι, επειδή αυτές οι επιχειρήσεις, λαμβάνοντας υπόψη και τη ζήτηση, δεν θα μετακυλίσουν όλο το κόστος της υποτίμησης στις τιμές, οι τελευταίες θα αυξηθούν ακόμη λιγότερο απ' ό,τι υπολογίσαμε στη μελέτη μας.

Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τα παραπάνω, οι *κατ' επιστημονική εκτίμηση* αναμενόμενες αυξήσεις των τιμών δεν δικαιολογούν *κατά κανέναν τρόπο καμιά απολύτως* πολιτική λιτότητας χάριν μιας δήθεν συγκράτησης του πληθωρισμού. Εκτός κι αν, πρώτον, εμείς —κατά παραχώρησιν— δεχτούμε ότι για να πέσει ο πληθωρισμός⁴ πρέπει να μειωθούν ακόμα περισσότερο οι μισθοί και οι συντάξεις και, αντιστοίχως, να αυξηθούν ακόμη περισσότερο τα κέρδη και, δεύτερον, η κυβέρνηση αποδείξει από μελέτες που εκπόνησαν τα ερευνητικά της κέντρα, το περιβόητο ΚΕΠΕ, π.χ., ότι συνεπεία της υποτίμησης οι τιμές θα αυξηθούν κατά πολύ περισσότερο απ' όσο εκτιμήσαμε εμείς.

Παράλληλα όμως, σύμφωνα με την προαναφερθείσα μελέτη μας, η δεδομένη υποτίμηση της δραχμής κατά 14% συνεπά-

γεται την αύξηση της αφορούσας τις τιμές ανταγωνιστικότητας της ελληνικής εξαγωγικής οικονομίας στο πρώτο ήδη έτος κατά 11,27% —ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, το οποίο, σύμφωνα με την ίδια αυτή μελέτη, θα περάσουν 20 τουλάχιστον χρόνια μέχρι να εξαλειφθεί.

Ωστόσο —και μην υπάρξει επ' αυτού καμιά αμφιβολία— η κυβέρνηση θα προβάλλει την υποτίμηση και τις δήθεν συνέπειές της επί των τιμών ως πρόσχημα για να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που ανέλαβε απέναντι των ευρωπαϊών εταιρών προκειμένου να γίνει δεκτή στο Μ.Σ.Ι.2, δηλαδή για να ξεπουλήσει τις δημόσιες επιχειρήσεις και τους δημόσιους οργανισμούς, να κεφαλαιοποιήσει και να ιδιωτικοποιήσει τις κοινωνικές ασφάλισεις, να απορρυθμίσει την αγορά εργασίας, να αυξήσει τους φόρους για τους μισθωτούς και τους συνταξιούχους, να μειώσει τις δημόσιες και ιδίως τις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες, να μειώσει μισθούς και συντάξεις και —εντέλει— να αυξήσει τα κέρδη.

Αρκεί απλώς να αντιπαραβάλλει κανείς τα μέτρα της 16.3.1998 με τους κεντρικούς άξονες που έθετε πριν ένα χρόνο η κυβέρνηση στο λεγόμενο κοινωνικό διάλογο καθώς και με τις κύριες γραμμές των λεγομένων «Εκθέσεων Σπράου»⁵, για να καταλήξει σ' αυτό το συμπέρασμα.

Είναι πέραν πάσης αμφιβολίας ότι δεδομένης της υπαγωγής της δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής στο πρόγραμμα σύγκλισης του Μάαστριχτ και της συνακόλουθης αναγόρευσης του πληθωρισμού στο υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα της οικονομίας και της κοινωνίας, το μόνο διαθέσιμο μέσο οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης είναι η εισοδηματική πολιτική εις βάρος των μισθωτών και των συνταξιούχων⁶.

Μετά, λοιπόν, από μια επιμελώς ενο-

χιστρομένη αλλά και αποτυχημένη προσπάθεια αναγωγής του ύψους των μισθών σε αιτία της ανεργίας, η υποτίμηση της δραχμής, όπως άλλωστε και η προηγηθείσα πολιτική της σκληρής δραχμής, προσφέρει στην κυβέρνηση τη δυνατότητα μιας περαιτέρω σκλήρυνσης της εισοδηματικής πολιτικής εις βάρος των μισθωτών εργαζομένων και των συνταξιούχων και υπέρ των επιχειρηματιών.

Θα συνεχίσει η κυβέρνηση και στο εξής την πολιτική της σκληρής δραχμής; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι χωρίς καμιά επιφύλαξη: Ναι! Διότι δεν έχει καμιά άλλη επιλογή.

Αυτό είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι το Δημόσιο είναι πλέον αναγκασμένο να καλύπτει τα ελλείμματά του στη διεθνή χρηματαγορά. Αυτό πάλι είναι απόρροια της εκ μέρους της Ε.Ε. απαγόρευσης της χρηματοδότησης έστω και ελάχιστου μέρους του ελλείμματος του Δημοσίου από την Κεντρική Τράπεζα. Έτσι κατά το δηλούμενο η Ε.Ε. «έκανε πάσα» το Δημόσιο στους τοκογλόφους της διεθνούς χρηματαγοράς⁷.

Σε παρελθόντες χρόνους, στους οποίους το Δημόσιο ήταν ισχυρό και η διεθνής χρηματαγορά στα σπάργανα και χωρίς τη σημερινή πολιτική ισχύ της, το Δημόσιο πουλούσε, για να καλύψει το έλλειμμα του, αντίστοιχα χαρτιά στην Κεντρική Τράπεζα. Η Κεντρική Τράπεζα πλασάριζε όσα απ' αυτά μπορούσε στο κοινό και κρατούσε η ίδια τα υπόλοιπα. Έτσι το έλλειμμα του Δημοσίου το χρηματοδοτούσε αρχικά η Κεντρική Τράπεζα και στη συνέχεια η Κεντρική Τράπεζα και το κοινό. Σήμερα, μετά την απαγόρευση από την Ε.Ε. της χρηματοδότησης του ελλείμματος του Δημοσίου από την Κεντρική Τράπεζα, το Δημόσιο είναι αναγκασμένο να προσφύγει στη χρηματα-

γορά. Μέχρι πριν λίγα χρόνια τα χαρτιά του ελληνικού Δημοσίου τα αγόραζαν στο μεγαλύτερό τους μέρος οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες. Με την παγκοσμιοποίηση των αγορών το πράγμα άλλαξε. Το ελληνικό Δημόσιο εκπλειστηριάζει τρεις φορές το χρόνο (η τελευταία φορά ήταν στις 22 Μαρτίου 1998) χαρτιά ύψους 1-1,5 τρισεκατομμυρίων δραχμών. Οι κύριοι αγοραστές είναι πλέον όχι οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες, αλλά τα μεγάλα αμερικανικά, καναδικά κ.τ.λ. funds. Έρχεται λοιπόν το ελληνικό Δημόσιο στον πλειστηριασμό και — απλοποιούμε το πράγμα για να γίνει κατανοητό— προσφέρει, π.χ., χαρτιά ονομαστικού επιτοκίου 10% και ονομαστικής αξίας 1 εκατομμυρίου δραχμών το καθένα μέχρι το ύψος του 1 τρισεκατομμυρίου δραχμών. Έστω ότι κάποιες ελληνικές εμπορικές τράπεζες αγοράζουν μ' αυτούς τους όρους, βάζοντας βαθιά το χέρι στην τσέπη, χαρτιά για μερικά δισεκατομμύρια. Τα μεγάλα funds σιωπούν. Και σιωπούν και όταν ο πλειστηριαστής προσφέρει τα ίδια χαρτιά στις 990 χιλιάδες δραχμές. Και εξακολουθούν επίσης να σιωπούν όταν αυτός τα προσφέρει στις 950 χιλιάδες δραχμές και τα αγοράζουν όλα μόλις αυτός τα προσφέρει, π.χ., στις 900 χιλιάδες δραχμές. Κι έτσι ανέβασαν το πραγματικό επιτόκιο από 10 τοις εκατό σε 10/900 (=11,...) τοις εκατό.

Θέλει, λοιπόν, δεν θέλει, το Δημόσιο κάνει, για να χρηματοδοτήσει το έλλειμμα του έτσι όπως του έχει επιβληθεί να το χρηματοδοτεί, μια πολιτική υψηλών επιτοκίων και «σκληρής δραχμής».

Θα υποτιμηθεί λοιπόν και πάλι η δραχμή; Ασφαλώς. Πότε; Όποτε κρίνει η αγορά ότι τα επιτόκια δεν είναι τόσο υψηλά ώστε να καλύπτουν τις ζημιές από μια πιθανή υποτίμηση. Το αργότερα πάντως λίγο πριν χτυπήσουμε την πόρτα για να μπούμε στο

ευρώ. Γιατί; Διότι οι ευρωπαίοι εταίροι δεν θα δεχτούν ποτέ μια υπερτιμημένη δραχμή στο ευρώ. Ο λόγος είναι προφανής: Είναι ένα εξαιρετικής σημασίας ζήτημα με ποια ισοτιμία εισέρχεται ένα νόμισμα στο υπό δημιουργία κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα. Όταν μια χώρα, όπως η Ελλάδα, οφείλει στις άλλες χώρες της Ε.Ε. (το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας αγγίζει τα 40 δισεκατομμύρια δολάρια), τότε έχει συμφέρον να συμμετάσχει στο κοινό νόμισμα με όσο το δυνατόν υψηλότερη ισοτιμία του νομίσματός της (νοούμενη φυσικά ως τιμή του νομίσματός της σε ξένο νόμισμα). Διότι προφανώς όσο πιο υψηλή είναι αυτή η ισοτιμία, τόσο λιγότερα θα έχει αργότερα να πληρώσει σε κοινό πλέον ευρωπαϊκό νόμισμα στους πιστωτές ευρωπαίους εταίρους της για τα χρέη της προς αυτούς. Και αντίστροφως: Οι πιστωτές εταίροι της έχουν συμφέρον (και ασφαλώς και τον τρόπο τους να το προασπιστούν) να τη δεχτούν στο κοινό νόμισμα με χαμηλή ισοτιμία, διότι όσο χαμηλότερη είναι αυτή η ισοτιμία, τόσο περισσότερα θα πάρουν πίσω σε κοινό πλέον νόμισμα εις εξόφλησιν των δανείων που της έχουν δώσει.

Δεν είναι βέβαια δυνατό να γίνει εδώ η συζήτηση που θα έπρεπε να είχε γίνει πριν 20 τουλάχιστον χρόνια για το αν έπρεπε ή δεν έπρεπε να προσχωρήσουμε στην ΕΟΚ και στην μετέπειτα Ε.Κ. και Ε.Ε., ούτε επίσης η συζήτηση, που κι αυτή θα έπρεπε να είχε γίνει προ πολλού, για το αν θα πρέπει να υιοθετήσουμε το ευρώ και να εισέλθουμε στην ΟΝΕ. Η επιδέξια και πλουσιοπάροχη πολιτική δημοσίων σχέσεων της Ε.Ε. απέτρεψε οριστικά αυτές τις επικίνδυνες συζητήσεις.

Το μόνο που μπορούμε να πούμε αυτή τη στιγμή για την ΟΝΕ είναι ότι με την υιοθέτηση του ευρώ, τη νομισματική πολιτική

θα ασκεί πλέον αποκλειστικά η πολιτικά παντελώς ανεξέλεγκτη και παντοδύναμη Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, από την οποία και θα παίρνει, σύμφωνα με τον ισχύοντα νόμο, εντολές η Τράπεζα της Ελλάδος. Όποιος θέλει να πάρει μια εικόνα για το μέτρο της παντοδυναμίας και της από την οποιαδήποτε πολιτική εξουσία ανεξαρτησίας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας δεν έχει παρά να μελετήσει το νέο νόμο που ψηφίστηκε το Δεκέμβριο του 1997 για την Τράπεζα της Ελλάδος. Αλλά ανεξαρτήτως όλων αυτών και αδιάφορο ποια θα είναι η ενιαία νομισματική πολιτική της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας, και μόνο το γεγονός ότι θα είναι *ενιαία* θα έχει καταστροφικά αποτελέσματα για τις οικονομικά καθυστερημένες περιοχές της ενωμένης Ευρώπης όπως είναι η Ελλάδα⁸.

Εν κατακλείδι: Όταν η πολυπόθητη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ολοκληρωθεί με το καλό, τότε, αν δεν έχει ακόμη αλλοτριωθεί και η στοιχειώδης λογική αντίληψή μας για τα πράγματα, θα διαπιστώσουμε ότι κάποι-οι, τους οποίους γνωρίζουμε από τα ΜΜΕ αλλά δεν γνωρίζουμε ποιοι τους εξουσιοδότησαν και σε ποιους λογοδοτούν, αποφά-σισαν ήδη προ πολλού και συνεχίζουν να αποφασίζουν για πολύ σημαντικά για τη ζωή μας πράγματα, όχι προς το συμφέρον όλων ημών, αλλά προς το συμφέρον όλων εκείνων, τους οποίους δεν κατονομάζουν τα ΜΜΕ, τους οποίους όμως εμείς θα έπρε-πε να κατονομάσουμε επιτέλους. Ποιοι, π.χ., εξουσιοδοτημένοι από ποιους και προς το συμφέρον ποιων διαπραγματεύονται σή-μερα για να θέσουν σύντομα σε ισχύ τη Δια-κρατική Συμφωνία για τις Επενδύσεις;

Σημειώσεις

1. Η συνοπτική εκδοχή της μελέτης κυκλοφόρησε το 1996 (Δες Θ. Μαριόλης, Χ. Οικονομίδης, Γ. Σταμά-της, Ν. Φουστέρης, «Ποσοτική εκτίμηση των επιπτώσε-ων της υποτίμησης στο "κόστος" παραγωγής», *Τεύχη Πολιτικής Οικονομίας*, Φθινόπωρο 1996, σσ. 5-55). Η ολοκληρωμένη εκδοχή κυκλοφόρησε με τον *ίδιο τίτλο* το 1997 στις Εκδόσεις Κριτική.

2. Σπεύδουμε να σημειώσουμε ότι τα ακόλουθα δεν σημαίνουν πως οι ισοτιμίες προκύπτουν ανεξάρ-τητα από τις παραγωγικότητες της εργασίας και του κεφαλαίου των χωρών. Διότι όσα ακολουθούν προü-ποθέτουν —για αρχικά δεδομένες ισοτιμίες— δεδομέ-νες τιμές των διεθνώς εμπορευόμενων προϊόντων των διαφόρων χωρών. Αυτές όμως οι —για δεδομένες ισο-τιμίες— δεδομένες τιμές δεν δύνανται να ερμηνευτούν χωρίς την προσφυγή στις διαφορές των παραγωγικο-τήτων της εργασίας και των παραγωγικότητων του κε-φαλαίου των διαφόρων χωρών.

3. Χάρην απλούστευσης του πράγματος αφήνουμε εκτός θεώρησης το εξής σημαντικό δεδομένο: Ότι, πρώτον, κάθε αύξηση του επιτοκίου γίνεται μόνο μέ-σω της έκδοσης νέων χαρτιών με αυξημένο επιτόκιο και, δεύτερον, για να μπορέι η επιδιωκόμενη αύξηση του επιτοκίου να εδραιωθεί και να έχει τα παραπάνω αποτελέσματα, θα πρέπει να εισάγεται μέσω μιας με-γάλης έκδοσης νέων χαρτιών.

4. Εντέλει ποιος; Αυτός του 4,5%;

5. Δες Γ. Σταμάτης, Μια έκθεση για την πλήρη αποδόμηση των Κοινωνικών Ασφαλίσεων, *Εποχή*, 26.10.1997, και Θ. Μαριόλης, Σχετικά με την έκθεση «Αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και Εισοδηματική Πολιτική 1998-1999, *Θέσεις*, τεύχος 64.

6. Δες αναλυτικά Γ. Σταμάτης (επιμ.), *Η κρατική διαχείριση της οικονομικής κρίσης*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 1990, καθώς και Θ. Μαριόλης, *ό.π.*

7. Για τα πλεονεκτήματα μιας χρηματοδότησης των ελλειμμάτων του Δημοσίου από την Κεντρική Τράπεζα, δες Γ. Σταμάτης (επιμ.), «Η κρατική διαχεί-ριση», *ό.π.*, σσ. 98-102.

8. Οικονομικά καθυστερημένη θα είναι βεβαίως η Ελλάδα και όταν θα έχει πετύχει τους στόχους του Μάαστριχτ.